

Birinci Millî Birlik Komitesi

27 MAYIS 1960-13 KASIM 1960

Cemil Koçak

GİRİŞ

26 Mayıs'ı 27 Mayıs'a bağlayan gece sabaha karşı darbe başarıya ulaşmıştı. Her ne kadar 27 Mayıs'ın hemen akabinde darbeyi yapan cunta, yönetimi ele almış olsa da; yeni yönetim kadrosunun isimleri belirsizdi. Nihayet 2 Haziran 1960 tarihinde *Resmî Gazete*'de yayınlanan 1924 Tarih ve 491 Sayılı *Teşkilatı Esasiye Kanunu'nun Bazı Hükümlerinin Kaldırılması ve Bazı Hükümlerinin Değiştirilmesi Hakkındaki Geçici Kanun*¹ uyarınca, yeni iktidarın/yönetimin adının Millî Birlik Komitesi olduğu ve Komite'nin üyelerinin isimleri hukuki bir zemine oturdu. Komite önce fiilen kuruldu; ardından anayasa değişikliği yapılarak hukuki hüviyet kazandı.

Komite'ye verilen *Millî Birlik Komitesi (MBK)* adının kimin önerisi olduğu belirsizdir. Ancak hem *millî* sıfatı, hem de *birlik* kelimesi, 27 Mayıs sabahının siyasi heyecanını yeterince yansıtmaktadır. Özellikle *birlik* kelimesinin tercih edilmesi, elbette 1946-1960 döneminin, ama özellikle de dönemin sonlarında görülen siyasal ayrışmanın² sonuna işaret etmek bakımından anlamlıydı.

Diğer yandan, yeni iktidarın kendisini *Komite* olarak isimlendirmesi de dikkat çekiciydi. Aslında *komitacılık* tabiri, tâ İkinci Meşrutiyet yıllarından ve özellikle de İttihat ve Terakki Cemiyeti'nden kalmış siyasi bir mirastı. Üstelik de aradan geçen uzun yılların ardından olumlu çağrışımlar yapmayan bir tanımdı. Buna rağmen bu tanımda anlaşılmış olmasının siyasi bir açıklamasını yapmak güçtür.

27 Mayıs literatürü, daha en başından *Komite* kelimesinin kullanılmaya başlanılmasından olsa gerek; bu tanımın bizzat darbeciler tarafından tam olarak ilk kez ne zaman ifade edildiği üzerinde hemen hemen hiç durmamıştır. O kadar ki, MBK adının 27 Mayıs öncesinde cunta içinde ilk kez ne zaman ve kim(ler) tarafından ifade

1 Bkz. 27 Mayıs Bakanlar Kurulu Tutanakları, (Cilt: 2), s. 1095-1101; RG, Sayı: 10525, (14 Haziran 1960) ve MBK KD, (Cilt: 43), 1961, s. 2-5; *Düstur*, (Dördüncü Tertip), No: 11, s. 36-41; RG, Sayı:10525, (14 Haziran 1960).

2 Bu konuda özellikle bkz. Cemil Koçak, *Darbeler Tarihi*; Cemil Koçak, *Demokrat Parti Karşısında CHP*, Timaş Yayınları, İstanbul 2017; Cemil Koçak, *27 Mayıs'ın Kayıp Anayasası*; Cemil Koçak, *Akis Dergisi (1954-1957)*, (Ümit ve Hayal Kırıklığı), (Cilt: 1), Vakıfbank Kültür Yayınları, İstanbul 2022 ve Cemil Koçak, *Akis Dergisi (1957-1960)*, (Öfke ve İsyan), (Cilt: 2), Vakıfbank Kültür Yayınları, İstanbul 2023.

olunduğu literatürde mevcut olmadığı gibi; bizzat 27 Mayısçılar'ın anılarında da bu konu belirsiz kalmaktadır.

Aslında darbenin ilk saatlerinden itibaren *Millî Birlik Komite* -henüz *Komitesi* değil ama- adı geçmeye başlamıştı. Çok kısa sürede bu tanım yerleşti. Ama 27 Mayıs öncesinde darbecilerin bu tanımı yeni iktidar için ne zaman kullanmaya başladıkları ve bu önerinin kim(ler)den çıktığı belirsiz kaldı. Her ne ise, sonunda ilk haftanın sonunda bu tanım hukuki bir açıklık da kazandı. Ve 1924 Anayasası'nın değiştirilmiş metnine katıldı.

Gelelim; MBK üyelerine³...

Generaller

Orgeneral Cemal Gürsel (27 Mayıs öncesindeki görevi: İzinde Kara Kuvvetleri Komutanı) (27 Mayıs sonrasındaki görevleri: Millî Birlik Komitesi Başkanı; Devlet Başkanı; Başbakan; Başkumandan ve Millî Savunma Bakanı)

Orgeneral Fahri Özdilek (27 Mayıs öncesindeki görevi: Birinci Ordu Komutanı ve İstanbul Sıkıyönetim Komutanı) (27 Mayıs sonrasındaki görevleri: Birinci Ordu ve Sıkıyönetim Komutanı, Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı; Başbakan vekili; Millî Savunma Bakanı⁴)

Tümgeneral Cemal Madanoğlu (30 Ağustos 1960'dan itibaren Korgeneral) (27 Mayıs öncesindeki görevi: Kara Kuvvetleri Komutanlığı Lojistik Başkanı) (27 Mayıs sonrasındaki görevi: Türk Silahlı Kuvvetler Başkomutanı ve Millî Birlik Komitesi Başkanı; Ankara Sıkıyönetim Komutanı ve Ankara Garnizon Komutanı)

Tuğgeneral Sıtkı Ulay (30 Ağustos 1961'den itibaren Tümgeneral) (27 Mayıs öncesindeki görevi: Kara Harp Okulu Komutanı) (27 Mayıs sonrasındaki görevleri: Ulaştırma Bakanı; Bayındırlık Bakanı; Başbakan Yardımcısı, Devlet Bakanı, Millî Savunma Bakanı)

Tuğgeneral İrfan Baştuğ (30 Ağustos 1969'dan itibaren Tümgeneral) (27 Mayıs öncesindeki görevi: Kara Kuvvetleri Komutanlığı Personel Başkanlığı Birinci Muavini) (27 Mayıs sonrasındaki görevi: Ankara Valisi ve Belediye Başkanı) (12 Eylül 1960 tarihinde öldü)

Albaylar

Kurmay Albay Ekrem Acuner (27 Mayıs öncesindeki görevi: Kara Kuvvetleri Komutanlığı Harekât Başkanlığı Kurslar Şubesi Müdürü)

3 Komite üyelerinin 27 Mayıs öncesindeki görevleri için bkz. *Hürriyet Meşalesi: 27 Mayıs Millî Türk İhtilali*, (Hazırlayan: H. Sağıroğlu, F. Kakioglu, A. H. Yeşilyurt ve İ. Göktürk), Millî Türk Talebe Birliği İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Talebe Derneği Yayınları No: 1, Çeltüt Matbaacılık Kollektif Şirketi ve Güzel Sanatlar Matbaası, İstanbul 1961. Burada belirtmeliyim ki; internet sitelerinde yer alan ve MBK üyelerinin rütbelerine ve darbe öncesindeki son görev yerlerine ilişkin bilgiler çok kez yanlış ve hatalıdır!

4 RG, Sayı: 10521, (9 Haziran 1960).

Hava Kurmay Albay Mucip Ataklı (30 Ağustos 1961'den itibaren Tuğgeneral) (27 Mayıs öncesindeki görevi: Hava Harp Akademisi Hava Tabiye ve Strateji Ders Grubu ve Planlama Grubu Başkanı)

Hava Kurmay Albay Haydar Tunçkanat (27 Mayıs öncesindeki görevi: (Hava Harp Akademisi Hava Harp Silah Vasıtaları öğretmeni)

Kurmay Albay Fikret Kuytak (27 Mayıs öncesindeki görevi: Genelkurmay Başkanlığı Harekât Dairesi Harekât Şubesi Müdürü)

Kurmay Albay Alparslan Türkeş (27 Mayıs öncesindeki görevi: Kara Kuvvetleri Komutanlığı NATO Koordinasyon Şubesi Müdürü) (27 Mayıs sonrasındaki görevi: Başbakanlık Müsteşarı)⁵ (13 Kasım 1960'da MBK'dan 14'ler içinde tasfiye edildi.)

Kurmay Albay Sami Küçük (27 Mayıs öncesindeki görevi: Genelkurmay Başkanlığı Plan ve Harekât Dairesi Şubesi)

Kurmay Albay Osman Köksal (27 Mayıs öncesindeki görevi: Cumhurbaşkanlığı Muhafız Alayı Komutanı)

Kurmay Albay Muzaffer Yurdakuler (27 Mayıs öncesindeki görevi: Genelkurmay Başkanlığı Plan ve Harekât Dairesi CENTO Şubesi Müdürü)

Yarbaylar

Kurmay Yarbay Refet Aksoyoğlu (30 Ağustos 1961'den itibaren Albay) (27 Mayıs öncesinde Kara Kuvvetleri Komutanlığı Harekât Başkanlığı Harekât ve Planlama Dairesi Harekât Şubesi)

Kurmay Yarbay Orhan Kabibay (27 Mayıs öncesindeki görevi: Genelkurmay Başkanlığı Harekât Başkanlığı Planlama ve Harekât Dairesi CENTO Şubesi) (13 Kasım 1960'da MBK'dan 14'ler içinde tasfiye edildi.)

Kurmay Yarbay Mustafa Kaplan (27 Mayıs öncesindeki görevi: 28. Tümen 229. Piyade Alayı 1. Tabur Komutanı ve 28. Tümen Harekât Şubesi Müdür Vekili) (13 Kasım 1960'da MBK'dan 14'ler içinde tasfiye edildi.)

Kurmay Yarbay Sezai Okan (30 Ağustos 1960'dan itibaren Albay) (27 Mayıs öncesindeki görevi: Genelkurmay Harekât Dairesi Plan ve Prensipler Şubesi)

Kurmay Yarbay Suphi Karaman (daha sonra Albay) (27 Mayıs öncesindeki görevi: Kara Kuvvetleri Komutanlığı Personel Başkanlığı Erkân Şubesi Müdürü)

Binbaşılar

Kurmay Binbaşı Ahmet Yıldız (30 Ağustos 1961'den itibaren Albay) (27 Mayıs öncesindeki görevi: 4. Tümen 13. Topçu Tabur Komutanı ve İstanbul Sıkıyönetim Karargâhı İstihbarat Başkanı) (27 Mayıs sonrasındaki görevleri: Basın-Yayın ve Turizm Genel Müdürü; Basın-Yayın ve Turizm Bakanı)

5 Atama kararnamesi için bkz. RG, Sayı: 10515, (30 Mayıs 1960).

Piyade Binbaşı Fazıl Akkoyunlu (27 Mayıs öncesindeki görevi: Genelkurmay Başkanlığı Kışla Kumandanlığı Harekât Eğitim subayı) (13 Kasım 1960'da MBK'dan 14'ler içinde tasfiye edildi.)

Kurmay Binbaşı Kadri Kaplan (30 Ağustos 1960'da 1957'den geçerli olmak üzere Yarbay ve 28 Mayıs 1961'de 30 Ağustos 1960 nasbı ile Albay) (27 Mayıs öncesindeki görevi: Millî Savunma Bakanlığı Genel Sekreterliği Harekât subayı)

Kurmay Binbaşı Orhan Erkanlı (daha sonra Yarbay) (27 Mayıs öncesindeki görevi: Davutpaşa 3. Zırhlı Tugay 3. Tank Taburu Komutanı) (27 Mayıs sonrasındaki görevi: MBK Genel Sekreteri) (13 Kasım 1960'da MBK'dan 14'ler içinde tasfiye edildi.)

Deniz Kurmay Binbaşı Salahattin Özgür (30 Ağustos 1960'dan itibaren Yarbay) (27 Mayıs öncesindeki görevi: Deniz Harp Akademisi ikinci sınıf öğrencisi)

Kurmay Binbaşı Şükran Özkaya (30 Ağustos 1960'da Yarbay) (27 Mayıs öncesindeki görevi: 3. Zırhlı Tugay Piyade Tabur Komutanı)

Kurmay Tank Binbaşı Dünder Taşer (27 Mayıs öncesindeki görevi: 3. Zırhlı Tugay 1. Tank Taburu İkinci Bölük Komutanı) (13 Kasım 1960'da MBK'dan 14'ler içinde tasfiye edildi.)

Kurmay Binbaşı Mehmet Özgüneş (30 Ağustos 1960'dan itibaren Yarbay) (27 Mayıs öncesindeki görevi: 61. Piyade Tümeni Topçu Komutanlığı 242. Sahra Topçu Taburu S. 3 ve İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı Harekât Başkan Yardımcısı)

Deniz Kurmay Binbaşı Münir Köseoğlu (27 Mayıs öncesindeki görevi: Deniz Harp Akademisi öğrencisi) (13 Kasım 1960'da MBK'dan 14'ler içinde tasfiye edildi.)

Kurmay Binbaşı Suphi Gürsoytrak (daha sonra Yarbay) (27 Mayıs öncesindeki görevi: Kara Harp Akademisi'nde öğretmen)

Tank Binbaşı Muzaffer Karan (27 Mayıs öncesindeki görevi: Zırhlı Birlikler Okulu Tank Taburu Komutanı) (13 Kasım 1960'da MBK'dan 14'ler içinde tasfiye edildi.)

Kurmay Binbaşı Şefik Soyuyüce (27 Mayıs öncesindeki görevi: 61. Piyade Tümeni Harekât ve Eğitim Şubesi Müdürü ve İstanbul 1. Asayiş Bölgesi Kurmay Başkanı) (13 Kasım 1960'da MBK'dan 14'ler içinde tasfiye edildi.)

Kurmay Binbaşı Vehbi Ersü (27 Mayıs öncesindeki görevi: 43. Süvari Alayı 2. Grup Komutanı)

Yüzbaşılar

Yüzbaşı Rıfat Baykal (27 Mayıs öncesindeki görevi: Ankara Personel Okulu Karargâh Birliği Komutanı) (27 Mayıs sonrasındaki görevi: Başbakanlık Özel Kalem Müdürü)⁶ (13 Kasım 1960'da MBK'dan 14'ler içinde tasfiye edildi.)

Hava Kurmay Yüzbaşı Emanullah Çelebi (6 Temmuz 1960'dan itibaren Binbaşı) (27 Mayıs öncesindeki görevi: Hava Harp Akademisi ikinci sınıf öğrencisi)

⁶ Atama kararnamesi için bkz. RG, Sayı: 10515, (30 Mayıs 1960).

Jandarma Yüzbaşı Ahmet Er (27 Mayıs öncesindeki görevi: Zeytinburnu Kaza Jandarma Komutanı) (13 Kasım 1960'da MBK'dan 14'ler içinde tasfiye edildi.)

Kurmay Yüzbaşı Numan Esin (27 Mayıs öncesindeki görevi: 86. Piyade Alayı 1. Bölük Komutanı) (13 Kasım 1960'da MBK'dan 14'ler içinde tasfiye edildi.)

Kurmay Yüzbaşı Kamil Karavelioğlu (30 Ağustos 1961'den itibaren Binbaşı) (27 Mayıs öncesindeki görevi: Kara Harp Akademisi ikinci sınıf öğrencisi)

Kurmay Yüzbaşı Muzaffer Özdağ (27 Mayıs öncesindeki görevi: Kara Harp Akademisi ikinci sınıf öğrencisi) (13 Kasım 1960'da MBK'dan 14'ler içinde tasfiye edildi.)

Personel Yüzbaşı İrfan Solmazer (13 Kasım 1960'da MBK'dan 14'ler içinde tasfiye edildi.)

Komite'de beş general, sekiz albay, beş yarbay, on üç binbaşı ve yedi de yüzbaşı vardı. Bu hesapta Komite üyesi on dört üyenin daha sonra rütbelerinin yükseltilmesini göz ardı ediyorum. Eğer rütbe esasına göre hesap edilirse; generallerin albaylar ve yarbaylarla birleşse dahi Komite içinde çoğunluğu sağlamaları sayısal olarak mümkün değildi. Fakat yarbayların, binbaşılardan ve yüzbaşılardan birlikte davranmaları hâlinde; onların Komite'de çoğunluğu kolayca sağlamaları mümkündü. Aslında *genç subaylar*, Komite'de kolayca çoğunluk oluşturma imkânına sahiptiler. Rütbe esasına göre MBK hayli gençti. Komite, tamamen Kara Kuvvetleri Komutanlığı'na bağlı subaylarının elindeydi ki, bu durum ordunun genel yapılanmasına da gayet uygundu. Deniz ve Hava Kuvvetleri hayli zayıftı ve Komite'deki temsil oranları da buna göre düzenlenmişti.

Komite üyeleri Rumeli Hisar önünde

Geçici olarak ilan edilen yeni anayasaya göre; Komite, bir sonraki seçimde iktidarı devredinceye dek yasama organı olarak görev yapacaktı. Yürütme yetkisi, Devlet Başkanı'nca atanacak ve Komite tarafından da onaylanacak hükûmette olacaktı. Komite, bakanları denetleme ve görevden alma yetkisine sahipti. Görevinden alınan bakanın yerine yenisi Devlet Başkanı tarafından atanacaktı. Yüksek Adalet Divanı üyeleri de, hükûmetin önerisi üzerine, Komite'ce seçilecekti. Tıpkı Yüksek Adalet Divanı'nın Başsavcısı ile beş yardımcısı gibi... Yüksek Soruşturma Kurulu da, yine hükûmetin önerisi üzerine, Komite tarafından atanacaktı. Komite üyeleri, görevlerinden ayrılmış olsalar dahi, bu görevlerde bulunamazlardı. Yasa önerme yetkisi hükûmete ve Komite üyelerine aitti.

Ayrıca, Komite'ye ilişkin hükümler de şöyleydi:

Millî Birlik Komitesi, bu kanunun altında imzası bulunan başkan ve üyelerden kuruludur. Millî Birlik Komitesi üyeleri, kendi dileğiyle Komiteden çekilebilir; fakat ikinci maddede yazılı yemine ihanetleri mahkeme hükmü ile sabit olmadıkça Komiteden çıkarılamaz. Vatana ihanet, irtikâp, hırsızlık, sahtekârlık, dolandırıcılık, emniyeti suiistimal gibi şeref ve haysiyet kırıcı suçlardan veya adam öldürmekten mahkûm olanların veya kamu haklarından iskât edilmiş bulunanların Komite üyeliği düşer.

Millî Birlik Komitesi'nin bir üyesi hakkında [yukarıdaki] (...) maddelerdeki suçlardan biri ile soruşturma açılabilmesi yahut bu üyenin tevkiif edilmesi veya yargılanması için Millî Birlik Komitesi üyelerinin yedide altısının katılacağı toplantıda bulunan üyelerin beşte dördünün oyu ile karar verilir. Bir üye hakkında diğer suçlardan dolayı soruşturma yapılması ve bu üyenin yargılanması, Millî Birlik Komitesi'ndeki görevinin sona ermesine bırakılır. Bu süre içinde zamanaşımı işlemez.

Millî Birlik Komitesi üyeliği ile devlet memurluğu aynı kişide ancak onun rızası ve Komite'nin tasvibi ile birleşebilir. Millî Birlik Komitesi üyelerinden yedide birinden fazlası hükûmet merkezi dışında devamlı görev alamaz.

Millî Birlik Komitesi müzakereleri, Komite içtüzüğü gereğince yapılır.

Millî Birlik Komitesi âdi çoğunlukla aksine karar vermedikçe, Komite'nin müzakereleri gizli yapılır ve müzakere ve kararları yayınlanamaz.

Millî Birlik Komitesi Başkanı'nın bulunmadığı Komite toplantılarına üyelerden her biri, soyadı alfabe sırasına göre başkanlık eder. Başkanlık kâtipliğini Komite'nin en genç iki üyesi yapar. Komite'de her üye bir oy sahibidir. Oylar eşit olursa, başkanın bulunduğu tarafın oyuna uyulur.⁷

MBK, 27 Mayıs sabahından itibaren ülkenin tek yetkili siyasal organı olmuştu.

⁷ 27 Mayıs Bakanlar Kurulu Tutanakları, (Cilt: 2), s. 1095-1101.